

Zdzisław Jan Małecki, Zbigniew Staszewski

PRZYWRÓCIĆ PAMIĘĆ O GEN. DYWIZJI MICHAŁE TOKARZEWSKIM - KARASZEWICZU

Streszczenie: Gen. dyw. Michał Tokarzewski – Karaszewicz urodził się w styczniu 1893 roku we Lwowie. Studiując medycynę na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie wstąpił w szeregi Związku Walki Czynnej i Związku Strzeleckiego. Dowódca V batalionu w I brygadzie Legionów Polskich Józefa Piłsudskiego. Dowódca 25 Kaliskiej Dywizji Piechoty w latach 1931- 1935 w Kaliszu. We wrześniu w 1939r. gen. bryg. M. Tokarzewski – Karaszewicz był dowódcą w Armii „Pomorze” dowodzonej przez gen. dyw. Wł. Bortnowskiego. Gen. Römmel 19 września powołał go na swojego zastępcę Armii „Warszawa”, zorganizował Służbę Zwycięstwa Polski. Aresztowany w 1940r. w okolicach Jarosławia przez władze Sowieckie. Po podpisaniu umowy Sikorski – Majska i rozpoczęciu organizacji Wojska Polskiego z Związku Radzieckim wstąpił w jej szeregi. W marcu 1943 roku zastępca dowódcy Armii Polskiej na Wschodzie a następnie do grudnia 1944 roku był dowódcą organizującego się III Korpusu Polskiego. Po demobilizacji pozostał na emigracji. Zmarł w Casablance (Maroko) 22 maja 1964r. a pochowany został w Londynie, odznaczony Komandorskim i Srebrnym Krzyżem Orderu Wojennego Virtuti Militari, Orderem Polonia Restituta III i IV klasy, Krzyżem Niepodległości z Mieczami, czterokrotnie Krzyżem Walecznych, dwukrotnie Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami.

Słowa kluczowe: gen. dyw. M. Tokarzewski – Karaszewicz, Legiony Polskie, Kalisz, odznaczenia.

Michał Tokarzewski – Karaszewicz urodził się w styczniu 1893 roku we Lwowie. W Drohobyczu uzyskał maturę gimnazjalną. Jako poddany austriacki ukończył jednoroczną Szkołę Oficerów Rezerwy w Wiedniu. Studiując medycynę na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie, wstąpił w szeregi Związku Walki Czynnej i Związku Strzeleckiego. W 1914 roku, z chwilą wybuchu I Wojny Światowej i utworzenia Legionów, Tokarzewski w stopniu kapitana był dowódcą V batalionu w I Brygadzie Legionów Polskich Józefa Piłsudskiego. W walkach w bitwie pod Laskami został ciężko ranny w płuco. Po zaleczeniu rany M. Tokarzewski powrócił do czynnej służby w 5 pp Leg. W stopniu majora dowodził II batalionem zapasowym w 5 pułku piechoty, następnie III batalionem w 6 pułku piechoty i wreszcie został dowódcą 5 pułku piechoty. Latem 1917 r, w czasie kryzysu przysięgowego oficerowie 5 pp. Leg odmówili złożenia przysięgi. Zostali za to internowani a następnie aresztowani przez władze austriackie. Wskutek starań obrońców legionowych kpt. M. Tokarzewski został zwolniony. W 1919 roku podpułkownik Tokarzewski dowodząc 5 pułkiem piechoty wziął udział w walkach we Lwowie. Ppłk Tokarzewski wbrew zdaniu swych przełożonych z 5 pułkiem Legionów stojących w Przemyślu, ruszył na odsiecz Lwowowi wnosząc znaczący wkład w bitwie o Lwów z Ukraińcami. Z dniem 15 sierpnia 1924 roku awansował na stopień generała brygady.

Gen. bryg. Michał Tokarzewski – Karaszewicz był dowódcą 25 Kaliskiej Dywizji Piechoty w latach 1931-1935 w której skład wchodziły pułki piechoty: 29, 50 i 60 oraz 25 pułk artylerii lekkiej. Zamieszkiwał w Kaliszu przy ul. Nowy Świat 2. Dowództwo 25 Kaliskiej Dywizji piechoty po gen. bryg. M. Tokarzewskim - Karaszewiczu przejął gen. bryg. Franciszek Ksawery Alter (1889-1945r.). Gen. bryg. Tokarzewski objął stanowisko Dowódcy Okrę-

We wrześniu 1939 r. gen. bryg. Michał Tokarzewski – Karaszewicz był dowódcą OK nr 7 w Toruniu w Armii „Pomorze” dowodzonej przez gen.dyw. Wł. Bortnowskiego. 12 września 1939 r. został on dowódcą nowoutworzonej grupy operacyjnej, w skład której weszła 27 Dywizja Piechoty, kilka batalionów obrony narodowej i rozmaite luźne oddziały poza dywizyjne. Rozwój wydarzeń spowodował, że armie „Poznań” i „Pomorze” połączyły się a dowództwo nad nimi objął gen. Tadeusz Kutrzeba. Uczestniczył w bitwie nad Bzurą. Gen. Tokarzewski wraz z grupą oficerów przedostał się przez Puszcę Kampinowską do stolicy. 19 września gen Römmel, powołał go na swojego zastępcę, czyli zastępcę dowódcy Armii „Warszawa”. W czasie narady 24 września z udziałem generałów: Römmela, Kutrzeby, Czumy oraz pułkowników: Pragłowskiego, Tomaszewskiego i podpułkownika Lipińskiego – gen. Tokarzewski stwierdził jednoznacznie, że o żadnej kapitulacji na razie nie może być mowy oraz, że walka o Warszawę to nie tylko związanie znacznych sił niemieckich, lecz także obrona honoru Polski.

Trwały jeszcze walki regionalne regularnego Wojska Polskiego z dwoma agresorami z zachodu i wschodu, gdy w oblężonej przez Niemców Warszawie zaczęły powstawać zręby Armii Krajowej w postaci Służby Zwycięstwa Polski.

27 września 1939 r. gen. dyw. Juliusz Römmel, przekazał gen. broni Michałowi Tokarzewskiemu – Karaszewiczowi, dane mu przez Naczelnego Wodza „pełnomocnictwa dowodzenia w wojnie z najazdem na całym obszarze państwa” z zadaniem prowadzenia dalszej walki o utrzymanie niepodległości i całości granic. Organizowana przez gen. Tokarzewskiego Służba Zwycięstwa Polski, uzyskała mandat władz państwowych do działania na obszarze całego kraju.

Armia Krajowa była największą armią podziemną Europy w czasie II Wojny Światowej a zarazem będąca częścią Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej. W warunkach konspiracji oparta była o zaciąg ochotniczy i w 1944 r. liczyła ponad 350 tysięcy żołnierzy. Jej trwanie i walka nie byłby możliwe bez wsparcia społeczeństwa z którego ta armia wyrastała i któremu służyła. Istotą działań Armii Krajowej była walka o suwerenność państwa polskiego i jego integralność terytorialną.

Po zakończeniu obrony Warszawy gen. Tokarzewski – Karaszewicz działał w konspiracji w kraju, po czym aresztowany w 1940 r. w okolicach Jarosławia w drodze do Lwowa, przez władze sowieckie przebywał w ZSRR. Po podpisaniu umowy Sikorski – Majski i rozpoczęciu organizacji Wojska Polskiego w Związku Radzieckim gen. Tokarzewski wstąpił w jego szeregi.

21 sierpnia 1941 roku został dowódcą 6 Lwowskiej Dywizji Piechoty, następnie od 16 marca 1943 roku został zastępcą dowódcy Armii Polskiej na Wschodzie. W styczniu 1943 r. awansowano go do stopnia generała dywizji. Następnie do grudnia 1944 roku był dowódcą organizującego się III Korpusu Polskiego.

Gen. bryg. Michał Tokarzewski – Karaszewicz po demobilizacji z wojska pozostał na emigracji, ciężko pracując fizycznie na utrzymanie. Ten wybitny dowódca musiał zadowolić się różnymi pracami zapewniającymi mu codzienny byt. Był między innymi pielęgniarzem, w zakładach produkujących sprzęt radiowy, pomocnik mechanika w Wytwórni Materiałów Buchalteryjnych. W wieku 65 lat odszedł na emeryturę, działając na polu wojskowym i w środowisku emigracyjnym. 19 marca 1964 r. Prezydent August Zaleski awansował go do stopnia generała broni. Zmarł nagle na serce w Casablance (Maroko) w wieku 71 lat. 22 maja 1964

roku a pochowany został w Londynie na cmentarzu Bromtan. Odznaczony był Komandorskim i Srebrnym Krzyżem Orderu Wojennego Virtuti Militarii, Orderem Polonia Restituta III i IV klasy, Krzyżem Niepodległości z Mieczami, czterokrotnie Krzyżem Walecznych, dwukrotnie Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami a pośmiertnie Orderem Orła Białego. Prochy gen. Michała Tokarzewskiego – Karaszewicza zostały w 1992 r. złożone w Kwaterze Dowódców Armii Krajowej, obok Pomnika Gloria Victis na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach w Warszawie.

13 listopada 1939 r., Prezes Rady Ministrów i Naczelnny Wódz gen. W. Sikorski desygnował gen. broni Kazimierza Sosnkowskiego „Godziemba” na stanowisko Komendanta Głównego Związku Walki Zbrojnej.

Od 30 czerwca 1940 r. Komendantem Głównym ZWZ został płk dypl. (potem gen. dyw.) Stefan Rowecki „Grot”. Po jego aresztowaniu w połowie 1943 r., dowódcą Armii Krajowej został gen. dyw. Tadeusz Komorowski „Bór”, a po jego wzięciu do niewoli, w październiku 1944 r. po upadku Powstania Warszawskiego, funkcję Komendanta Sił Zbrojnych w Kraju, przejął formalnie mianowany na stanowisko w grudniu, gen. bryg. Leopold Okulicki „Niedźwiadek”.

Ziemia Kaliska znalazła się w strukturze terytorialnej Armii Krajowej na granicy Okręgu Łódź „Barka” i Okręgu Poznań „Pałac”.

gen. dyw. Michał Tokarzewski – Karaszewicz

gen. dyw. Michał Tokarzewski – Karaszewicz i Biskup polowy WP Józef Gawlina - 1942r.

1. Nazwisko Pokorski Karaczewicz

2. Imiona Witold - Paweł

3. Imiona rodziców Mobilian i Helena
i nazwisko panięskie matki Hertha de Herchenfeld

4. Urodził się dn. 5 m-ca Wrzesnia 1893 r.
w Nowym

5. Wyznanie Wierząco-Katolickie

6. a) Stan cywilny _____
b) imię żony _____

7. Zawód i stanowisko w zawodzie generał brygady

8. Przynależność państwowa polowa

9. Czy posiada dowód osobisty i jaki _____
N^o _____ wydany dn. _____
m-ca _____ l _____ r. przez _____

9* Inny posiadany dokument Legit. ofic. # 2560
wpł. p. Minist. spraw wojskowych

10. Czy posiada dowód stwierdzający przynależność państwową i jaki _____
N^o _____
wydany dn. _____ m-ca _____ l _____ r.
przez _____

11. Miejsce poprzedniego zamieszkania m. Wilno, w Kaliszu
od 9. 1919 r.

12. Stosunek do powszechnego obowiązku służby wojskowej:
a) stopień wojskowy generał w stanie czynny
b) w jakiej armji (dla cudzoziemców) _____
c) Nr. gl. ks. ewid., aneksu, księgi ewid. oficerów, listy poborowej lub rejestru _____
d) P.K.U. _____

Zmiany zamieszkania

Data za lub wymeldowania	Przy jakiej ulicy zameldowany, u kogo zamieszkuje lub dokąd wymeldowany	N ^o		Poz. książki meldunkowej
		domu	lokalu	
<u>1. 1. 1919</u>	<u>miasteczka N. Swobod</u>	<u>6</u>	<u>7</u>	<u>11</u>
<u>2. 5. 1935</u>	<u>Wyspa do Gwardna</u>			<u>248</u>

Druk. posp. Szerzyski Kalisz

Literatura

- 1 Archiwum Państwowe w Kaliszu
- 2 Bauer P., Polak B. „Armia Poznań w wojnie obronnej 1939 r.”, Wydawnictwo Poznańskie 1983 r.
- 3 Czubiński A. „Historia II Wojny Światowej 1939 – 1945 r.”, Dom Wydawniczy REBIS, Poznań 2009
- 4 Mierzwiński Z., „Generałowie II Rzeczypospolitej”, Warszawa 1990
- 5 Pniewski T., „Kalisz z oddali”, Towarzystwo Miłośników Kalisza, Kalisz 1988
- 6 Piekielewicz J., „Polski Wrzesień 1.IX.1939 – 17.IX.1939”, Wydawnictwo Magneur 2004 r.
- 7 Ney-Krawicz M. „Dowódcy Armii Krajowej”, Oficyna Wydawnicza RYTM, Warszawa 2009

TO RESTORE THE MEMORY OF MAJOR GENERAL MICHAŁ TOKARZEWSKI - KARASZEWICZ

Summary:

Major General Michał Tokarzewski -Karaszewicz was born in January 1893 in Lvov. While studying medicine at Jagiellonian University in Cracow he joined the Union for Active Resistance (*Związek Walki Czynnej* in Polish) and the Riflemen's Association. He was the commander of the Fifth Battalion in I Legion of Józef Piłsudski's Polish Legions. He was the commander of 25 Division of Kalisz Infantry between 1931 and 1935 in Kalisz.

In September 1939 Major General Michał Tokarzewski-Karaszewicz was a commander in the Pomerania Army commanded by Major General Władysław Bortnowski. On 19 September General Römmel appointed him his Vice -Commander in the Warsaw Army. Major General Tokarzewski-Karaszewicz organized Service for Poland's Victory. He was arrested in 1940 near Jarosław by Soviet authorities. After Sikorski-Majski agreement was signed and the formation of the Polish Army in the Soviet Union started Major General Tokarzewski – Karaszewicz joined the newly formed army. In March 1943 he was the vice-commander of the Polish Army in the East and until December 1944 he was the commander of the Third Polish Corps, which was being organized at that time. After the demobilization he stayed abroad as an expatriate. He died in Casablanca(Morocco) on 22 May 1966 and was buried in London. He was decorated with Commander's and Silver Cross of the War Order of Virtuti Militari, the Order of Polonia Restituta of the third and fourth class, the First Class Cross of the Order of Independence, The Cross of Valor (four times), Gold Cross of Merit with Swords (twice).

Key words : Major General Michał Tokarzewski-Karaszewicz, Polish Legions, Kalisz, orders

DEN GENERAL MICHAŁ TOKARZEWSKI-KARASZAEWICZ IN ERINNERUNG BRINGEN

Zusammenfassung

Der Generalleutnant Michał Tokarzewski-Karaszewicz wurde im Januar 1893 in Lwów geboren. Während er an der Jagiellonen Universität in Krakau Medizin studierte, trat er zum Verein des aktiven Kampfs (*Związek Walki Czynnej*) und zum Schützenverein (*Związek Strzelecki*) bei. Er war Führer des 5. Bataillons in der 1. Brigade von Piłsudskis Legionen. In den Jahren 1931-35 führte er die 25. Infanteriedivision zu Kalisz. Im September 1939 war der Brigadengeneral M. Torzewski-Karaszewicz Führer der Armee „Pomorze“ (Pommern) unter Divisionsgeneral Wł. Bortnowski. Am 19. September wurde er von General Römmel als sein Stellvertreter zur Führung der Armee Warszawa(Warschau) gerufen. Er gründete eine konspirative Organisation *Służba Zwycięstwu Polski* (Dienst für Sieg Polens). Michał Tokarzewski-Karaszewicz wurde 1940 bei Jarosław durch sowjetische Behörden verhaftet. Nach Unterschreiben vom Sikorski-Majski-Abkommen trat er in die neuaufbauende polnische Armee in der Sowjetunion ein. Im März 1943 wurde er stellvertretender Führer der polnischen Armee im Osten und dann bis Dezember führte er den neuorganisierten 3. polnischen Korps. Nach der Demobilisation blieb er im Exil. Michał Tokarzewski-Karaszewicz starb

am 22. Mai 1964 in Casablanca (Marokko) und wurde in London begraben. Er wurde mit Kapitänskreuz und Silberkriegskreuz Virtuti-Militari, mit Orden Polonia Restituta der 3. und 4. Klasse, mit Unabhängigkeitsorden mit Schwertern, viermal mit Tapferkreuz, zweimal mit silbernem Verdienstkreuz mit Schwertern ausgezeichnet.

Schlüsselworte: Der Generalleutnant Michał Tokarzewski-Karaszewicz, polnische Legionen, Kalisz, Auszeichnungen